

Het wapen van Rhenoy

Van oudsher is er geen dorpswapen van Rhenoy bekend. Rhenoy kende al wel vóór 1327 een college van richters en geburen dat voor het dorp de rechtspleging voor haar rekening nam. Of dat college gebruik maakte van een heraldisch wapen is niet bekend.

Op meerdere websites is het huidige in gebruik zijnde wapen van Rhenoy te zien, onder andere op de website <https://nl.wikipedia.org/wiki/Rhenoy> en de website van *heraldry-wiki*. Het wapen wordt als volgt beschreven 'in zilver drie zwarte braskoppen overtopt door een driebladige kroon van goud, geplaatst 2-1.'

Ook de dorpsvlag van Rhenoy is voorzien het bekende wapen met de braskoppen. In de middeleeuwen was de brak een geliefde jachthond.

Bij het Gelders Archief berust onder andere een gekleurde kaart uit 1761 van 'de graafschappen van Buuren en Culenborg neffens de aangrenzende Oude Abdy Mariënwaard, het Ambt van Beest en Renoy met de Baronnie van Ackoy' vervaardigd door J. Perrenot. Op deze kaart zijn meerdere wapens aanwezig, onder andere de wapens van Mariënwaard, Beesd en Rhenoy.

Het wapen van Mariënwaard lijkt veel op het wapen van het adellijk geslacht Van Cuijck dat destijds onder andere bezittingen in de Tielerwaard had. Als wapen werd door het geslacht gevoerd 'in goud twee rode dwarsbalken vergezeld van acht rode merletten, zoomsgewijs geplaatst.' Op de kaart werd het wapen van Mariënwaard afgebeeld met een zilverkleurig schild voorzien van twee rode dwarsbalken en zes zwarte merletten.

Het wapen van Beesd kan als volgt omschreven worden: 'in rood drie palen van paalvair en in een gouden schildhoofd een zwarte lelie.' Opvallend is dat Johannes de Beesde als schepen van Zaltbommel in 1341 met een dergelijk wapen zegelde.

Op de rechterafbeelding het zegel van J. de Beesde.

(https://www.geldersarchief.nl/bronnen/archieven?mivast=37&miadt=37&miziq=112&miview=ldt&milang=nl&micols=1&mizk_alle=Beesde).

Het wapen van Rhenoy werd enigszins onduidelijk afgebeeld. Op het schild is een ooi te zien op een licht- bruine ondergrond met daarboven een blauwe lucht waarin enkele witte sterren. Dit wapen kan niet met oudere heraldische wapens vergeleken worden zoals dat wel het geval is bij de op de kaart afgebeelde wapens van Mariënwaard en Beesd.

Het is niet bekend op welke gronden Perrenot het wapen van Rhenoy in deze vorm heeft afgebeeld.

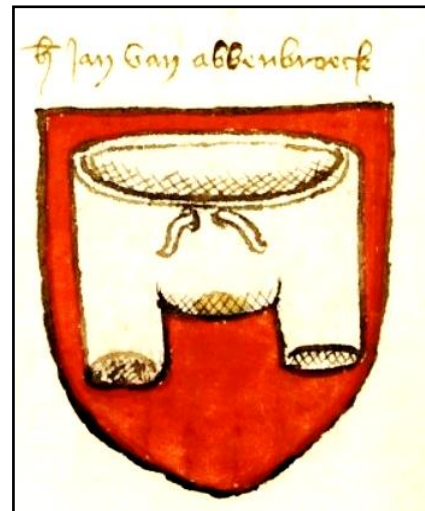
Hiernaast een tekening van het bovengenoemde wapen dat zoveel mogelijk voldoet aan de afbeelding op de kaart van Perrenot.

Het betreft hier een zogenaamd sprekend wapen. Dat komt in de heraldiek vaker voor. De afbeelding op het schild verwijst dan naar de naam van de wapenvoerder. Voor wat betreft het Rhenoyse wapen is op onjuiste gronden een schaap, ooi, afgebeeld. De naam van het dorp is waarschijnlijk afgeleid van de samenstelling van de woorden rin, waterloop, en ooi, nat terrein aan een rivier.

Er zijn meer voorbeelden van sprekende wapens waarop door een verkeerde interpretatie van de naam een heraldisch stuk in het wapen werd opgenomen. Zo voerde de voormalige gemeente Abbenbroek als wapen een rood schild met een zilveren broek. De naam verwijst echter niet naar de broek van Abbe maar zeer waarschijnlijk naar een laaggelegen moerasgebied bij een abdij.

Dit wapen kwam in de middeleeuwen al voor en werd onder andere gevoerd door heer Jan van Abbenbroeck bij het beleg van Gorinchem in 1402.

Aan de rechterzijde het wapen van heer Jan zoals afgebeeld in het wapenboek Beyeren.

(<https://galerij.kb.nl/kb.html#/nl/wapenboek/page/46/zoom/1/lat/-53.95608553098789/lng/-105.46875>)

Bij het voeren of aannemen van een wapen voor een stad of een dorp werd vaak teruggegrepen op het wapen van een plaatselijke heer of belangrijk geslacht uit het verleden dat daar een belangrijke rol had gespeeld. Om na te kunnen gaan op welke heer of geslacht het huidige wapen van Rhenoy mogelijk gebaseerd is, is het van belang om de geschiedenis van het dorp te onderzoeken. De heer A.F. Verstegen heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar de geschiedenis van Rhenoy. Van zijn hand zijn meerdere artikelen hierover verschenen. Hierin wordt ook uitgebreid ingegaan op de leenheren en leenmannen en –vrouwen van de Aldenborgh en het Huis te Rhenoy. Deze artikelen zijn te lezen op de website van de Historische Kring West-Betuwe.

(<https://www.hkwb.nl/algemeen/archief/geschiedenis-van-rhenoy/>)

In 1265 ruilde Rudolph I de Cock, ridder, met Otto II, graaf van Gelre, zijn goederen tussen Beesd en Leerdam en het land tussen de Lek en de Linge tegen Hiern, Neerijnen en Opijnen. Tevens verkocht hij het Huis te Rhenoy met alle toebehoren aan de graaf.

In 1354 gaf hertog Edward van Gelre aan heer Johan den Coc, heer van Werdenberch, zijn raad, het bevel om 'dat huys ende die borch tot Reynoy over te geven aan Gyselbrecht van Haeften Alartssoen.

Nakomelingen van Gyselbrecht van Haeften zijn zich daarna ook wel Van Haeften van Rhenoy gaan noemen, waarbij Rhenoy op verschillende manieren werd geschreven. Op een zegel uit het jaar 1476 komt de naam Claes van Haeften van Rynnoy voor. Hierin zien we de woorden rin en ooi terug voor wat betreft de oorsprong van de naam van het dorp Rhenoy.

Een voorvader van Gyselbrecht van Haeften was getrouwd met Mabelia van Tuyll. Het geslacht Van Haeften voerde als wapen het zogenaamde Châtillon wapen echter met in het schildhoofd een zwarte barensteel met drie hangers. Het Châtillon wapen komt tamelijk veel voor bij geslachten uit het rivierengebied. Om de geslachten te kunnen onderscheiden werd dan in het schildhoofd een ander heraldisch stuk aangebracht.

Het geslacht De Cocq van Waardenburg voerde het wapen echter zonder een toevoeging in het schildhoofd.

Een relatie tussen het Franse geslacht Châtillon en de geslachten uit het rivierengebied die dat wapen voeren is niet aangetoond.

De afbeelding is een gedeelte uit het archiefstuk van de genealogie van het geslacht Van Tuyll van Seerooskerke, aanwezig in het archief van Huis Zuilen.

(https://hetutrechtsarchief.nl/onderzoek/resultaten/archieven?mivast=39&miadt=39&mizig=210&mi view=inv2&milang=nl&micols=1&micode=76&mizk_alle=1591)

Verschillende leden van het geslacht Van Haeften van Rhenoy gingen het wapen voeren dat afkomstig was van Mabelia van Tuyll. De braskoppen werden echter voorzien van een gouden kroon om zich op die manier te onderscheiden van het wapen van het geslacht Van Tuyll. Ook werd door verschillende leden van het geslacht Van Haeften van Rhenoy het oorspronkelijke Van Haeften wapen gebruikt. Als helmteken werd dan een braskop gebruikt in plaats van twee zwarte afgewende paardenbenen met gouden hoefijzers dat als helmteken werd gebruikt door het geslacht Van Haeften.

Aan de rechterzijde het zegel met 3 gekroonde braskoppen van Otto van Haeften Allardsz. Het zegel hangt aan een akte van 26 februari 1389 in verband met transport van zijn borgleen aan hertog Willem I van Gelre, aanwezig in het archief van de graven en hertogen van Gelre.

(https://www.geldersarchief.nl/bronnen/archieven?mivast=37&miadt=37&mizig=210&miview=inv2&milang=nl&micols=1&micode=0001&mizk_alle=2453)

In het archief van het kapittel van Sint Marie te Utrecht, aanwezig bij het Utrechts Archief, berusten twee oorkonden waaraan een zegel hangt met het wapen Van Haeften, echter met als helmteken een gekroonde braskop. Op 10 maart 1416 hing Alaert van Haeften als schepen van Tuil zijn zegel aan een oorkonde betreffende de intrekking van een indaging van de proost en het kapittel voor de bank van Tuil. De afbeelding is te onscherp om te zien of de braskop gekroond was.

Een duidelijke afbeelding is het zegel van Claes van Haeften van Rynnoy, schepen van Deil, dat aan een oorkonde hangt van 20 juni 1476 betreffende een uitspraak van het gerecht van Deil over een geschil met betrekking tot de tiend te Malsen waarbij het genoemde kapittel betrokken partij was.

Zegel van genoemde Claes van Haeften van Rynnoy.

(https://hetutrechtsarchief.nl/onderzoek/resultaten/archieven?mivast=39&miadt=39&mizig=210&miview=inv2&milang=nl&micols=1&micode=221&mizk_alle=883)

De tekening aan de rechterzijde is gebaseerd op het bovenstaande zegel.

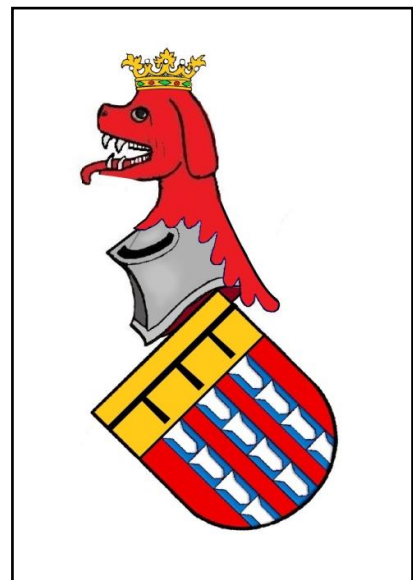
In 1448 werd Clara van Haeften van Rhenoy beleend met het 'Huijs tot Renoy.' Zij volgde haar vader Gijsbert op. Zij voerde het wapen met de drie gekroonde braskoppen.

In 1417 werd Gijsbert van Haeften van Rhenoy, een kleinzoon van Reinier d'Ever, beleend met het Huys Dever te Lisse. Na zijn dood

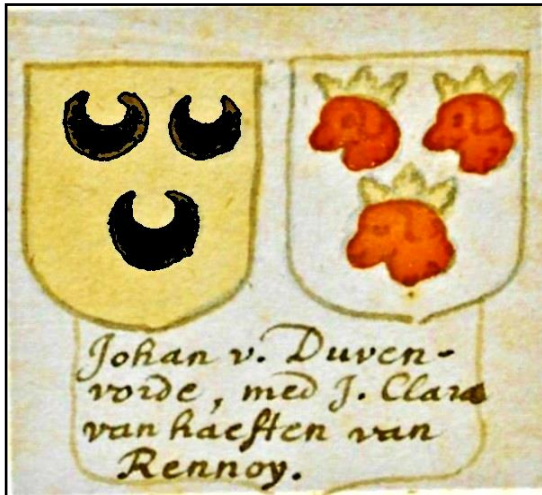

in 1447 werd zijn dochter Clara hiermee beleend. In dit gebouw is tegenwoordig een museum gevestigd. Op de schouw in de voormalige ridderzaal zijn de wapens aanwezig van de families die met het huis en het land wat erbij hoorde beleend waren. Opvallend is het rode schild van het wapen Van Haeften van Rhenoy. De zwarte braskoppen en de gouden kronen zien we terug in het dorpswapen van Rhenoy. In de heraldiek is het echter niet gebruikelijk om in wapens kleur op kleur te gebruiken.

<https://www.huysdever.nl/wapens-van-dever>

Aan een oorkonde van 1481 waarin genoemde Clara haar schoonzoon Adriaen van Matenesse tot rentmeester over haar goederen in Rhenoy benoemde hing zij haar zegel. De afbeelding is niet erg duidelijk maar wel is vast te stellen dat zij zegelde met het wapen met de drie braskoppen. Zij begint de oorkonde met 'Ic Joffrou Claer van Renoye dochter Ghisebrechts van Haeften, Jans wijff van Duvenvoerde.'

Op de afbeelding het wapen van Clara en haar echtgenoot Johan/Jan van Duvenvo(e)rde, aanwezig in de genealogie van het geslacht Van Isendoorn, in de verzameling Atteveld bij het Utrechts Archief.

https://hetutrechtsarchief.nl/onderzoek/resultaten/archieven?mivast=39&miziq=210&miadt=39&micode=324&milang=nl&mizk_alle=324&miview=inv2

Via de kleindochter van Clara van Haeften van Rhenoy, Mechteld, ging het leengoed in Rhenoy over op het geslacht Van Tuyll van Bulckenstein.

Het geslacht Van Tuyll voerde, zoals we zagen, vanouds als wapen een zilveren schild met drie rode braskoppen zonder kroon geplaatst 2-1.

Het is niet bewijsbaar maar wel aannemelijk dat het dorpswapen van Rhenoy gebaseerd is op het wapen met de drie gekroonde braskoppen dat gevoerd werd door verschillende leden van het geslacht Van Haeften van Rhenoy dat geruime tijd een belangrijke positie bekleed heeft in Rhenoy. Waarom is afgeweken van de kleuren zilver en rood is niet te achterhalen. In de heraldiek komt en kwam het vaker voor om van een wapen de kleuren te wijzigen om aan te geven dat het een andere wapenvoerder betreft.

Dit was ook het geval bij de voormalige gemeente Seerooskerke. Deze gemeente voerde als wapen een blauw schild waarop 3 gouden braskoppen, geplaatst 2-1. Dit wapen was afgeleid van het wapen van het geslacht Van Tuyll van Seerooskerke dat het oorspronkelijke Van Tuyll wapen voerde.

Alhoewel het niet bekend is wanneer het wapen van Rhenoy door het toenmalige bestuur werd aangenomen kan in elk geval gesteld worden dat het dorp een wapen voert om trots op te zijn.

September 2023.
Dick G. van Maren

Bronnen:

Gelders Archief.

Archief van de graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen, toegangsnummer 0001.

Archief van de familie Van Tuyll van Bulckenstein, toegangsnummer 0489.

Archief van de familie Van Verschuer, toegangsnummer 0567.

Kaartencollectie.

Zegelcollectie.

Utrechts Archief.

Archief van de familie De Geer van Jutphaas, toegangsnummer 68.

Archief van het Kapittel van Sint Marie te Utrecht, toegangsnummer 221.

Verzameling Atteveld, toegangsnummer 324.

Zegelcollectie.

Literatuur.

De Nederlandsche Leeuw 1909, kolom 200.

Stam- en Wapenboeken 1883.

Vermeulen, H.J.J., Bouwsteen en Toetssteen.

Verstegen, A.F., Geschiedenis van Rhenoy, deel 1, 2 en 3. (zie website hkwb.nl)

Afbeeldingen.

Bij de afbeeldingen zijn de bronnen vermeld.

De twee digitale tekeningen zijn door de auteur van het artikel vervaardigd. In het wapen van Rhenoy zoals afgebeeld op de gekleurde kaart van Perrenot is de ondergrond lichtbruin. Op eenzelfde kaart in zwart-wit in de collectie van het Rijksmuseum te Amsterdam geeft de arcering van de ondergrond aan dat de kleur groen moet zijn.